

Antumtiarecorquidub suisabomalomusUderacitaspansibit
 amidaimusipera eumLeos sigidoloniamgibitolorensflore
 qnarhinpd reveronivilisinoEautes inndjtenholdiofficioid quo
 bffipati adquilos, s
 O komentáři, o komentátorech
 (kolektivní monografie k žánru)
 dohorephatisupe
 magnasdu,sexerspe mms sisfqqibutiesuimilkinlitémpor
 aitaqeaivbhu praxetemporestreanoqsectoionniqulodisectio
 temmisuepazamistiu Jana Bendová Martin Fendrych
 volupasUolu Jan Jůn Jiří Kraus David Jan Novotný
 qiaibuaqulpra despaltac Barbora Osvaldová Pavel Páral
 oimobupiepusoioio Bohumil Pečinka Martin Polívka
 sernatibusabod m Martina Riebaurová Milan Schulz
 isigilloqmiseri todequih Jindřich Šídlo Milan Vodička
 quicogremneserorunijiofficiasqlusoqpiassiaucilimioab
 fugit labouObseptupociaremsqit incio eomreiqicesuniquae
 pernatianqdaeroidautaliquaitlptus exptitabou pappereibuna
 et exevoluniquia deqriminterit,culp pribitionistit etelbanq
 eliaqioeratemsebeioptatatacom volbor idorection essitquiqui
 odiasisioebou pelireosiet pte Barbora Osvaldová, editorka
 pilipiasperaqialobrinqabdoilphunbqazndi up KAROLINUM
 etqbilleneocomsuqui insequibusreinslqciniventae voluptas
 ammeturidRovidigienatsoiclustateneoleseqllestia pnterqazpis
 ti hieansierptra impmentboiesctorelptio isunsaidetekt labou
 litatunqllsamibih facipidaup,malliehussphaeroqchqaei resias
 azqionsequeUanodeDummanisngAusamupinmicipisdelomoz
 Eetqukoent,bensphaflit,voleupibonvams vereimbqpiadoleitibit

O komentáři, o komentátorech

Kolektivní monografie k žánru

Barbora Osvaldová (ed.)

Recenzovali:

doc. MgA. Martin Štoll, Ph.D.

Mgr. Ivana Šuláková

Redakce Alena Jirsová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova v Praze, 2013

Editor © Barbora Osvaldová, 2013

Texts © Selected authors, 2013

Photography © Alois Nožička, 2013

ISBN 978-80-246-2237-8

ISBN 978-80-246-2424-2 (online : pdf)



Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2013

<http://www.cupress.cuni.cz>

Obsah

7	Předmluva (Barbora Osvaldová)
9	Úvod (Barbora Osvaldová)
15	Komentář: Stylistický komentář k vymezování vlastností jednoho publicistického žánru (Jiří Kraus)
25	Od papíru k vrbovému háji (David Jan Novotný)
33	Žijte složitě (Martin Fendrych)
37	Komentář o komentáři (Pavel Páral)
43	Jak jsem přišel ke komentátorství... (Milan Schulz)
47	Co je na komentáři nejtěžší? (Jana Bendová)
51	Komentář (Bohumil Pečinka)
55	Komentář v regionálních novinách (Martin Polívka)
57	Nevím (Milan Vodička)
65	Sloupek či komentář? (Martina Riebauerová)
69	Komentář (Jindřich Šídlo)
83	Zahraniční komentář a jak na něj... (Jan Jůn)
89	Shrnutí (Barbora Osvaldová)
91	Summary (Barbora Osvaldová)
93	Ediční poznámka
95	Medailony autorů
99	Použitá literatura a prameny
103	Vybraná literatura k tématu
107	Jmenný rejstřík

Předmluva

Získat texty od současných komentátorů nebylo snadné. Většina argumentovala tím, že oni přece nejsou vzorem, podle kterého by se měli mladí adepti řídit.

Odvolávali se na historii žánru a výrazné autory, kteří ovlivňovali atmosféru ve společnosti jak v 19. století, tak v meziválečném období století minulého. Jistě, s odstupem se dá konstatovat, že existovali výrazní novináři, od kterých se ještě dnes můžeme učit.

Ale doba se velmi rychle mění a po mém soudu není proč čekat. Chceme-li se něco dovědět o tom, jak současný komentář vzniká, jaká úskalí musí jeho pisatel nebo pisatelka zdolávat, anebo naopak jak by žánr nikdy vypadat neměl, je potřeba se ptát hned. Předkládaná kolektivní monografie by na takové otázky měla odpovídat. Není to žádné dogmatické kompendium, každý autor a autorka měli poměrně volnou ruku v tom, co chtěli napsat. A někteří i přes opakované urgencye, ba prosby prostě ani nenapsali. A tak kolektivní monografie vypadá tak, jak vypadá. Podle zařazení osob, které odpovíděly, je poněkud pragocentrická. Ale na tuto námitku lze říci, že komentář má určité atributy, které jsou dané, ať už ho tvoříme v Čechách, na Moravě nebo ve Slezsku.

Začínáme profesorem Krausem, který jako odborník v oblasti komunikace byl tak laskav a mediální obsah záramoval z hlediska žánrového a stylistického. Profesor Novotný vypráví o tom, že ke komentování je stále něco, a popisuje, jak se stalo, že i on byl jednu dobu komentátorem, a proč toho pak nechal. Potvrzuje také myšlenku, že komentování před rokem 1989 bylo umožněno jen vyvoleným

a prověřeným. Zároveň jako spisovatel hodnotí současný jazyk komentátorů. Stesky na zploštění jazyka médií se objevují i v následujících textech. Stejně tak jistý despekt k blogům. Nebyl to záměr, nicméně pro některé komentátory jsou jednorázové příspěvky na různých serverech neakceptovatelné a především je rozčilují anonymní diskuse k diskusím, kde dávno nejde o podstatu problému.

Další texty popisují, jak materiál vzniká. Martin Fendrych doporučuje komentátorům žít složitě, Pavel Páral zastupuje komentátory zaměřené více na ekonomii, Milan Schulz se uvolil popsat zvláštní kapitolu komentování Rádía Svobodná Evropa. Výrazné autory, kteří posléze působili i v Československém nebo Českém rozhlasu po roce 1990 a už bohužel nic napsat nemohli, lze najít v oddíle Vybraná literatura k tématu.

Regionální komentování přibližuje Martin Polívka. Jindřich Šídlo jako analytik a komentátor Hospodářských novin se dívá na komentář (a podle angloamerického vzoru sem zařazuje i editorial nebo sloupek) z jiného pohledu.

Analytickými texty je známý Bohumil Pečinka, jeden z nejzasvěcenějších současných politických komentátorů.

Zahraniční komentář zastupuje Milan Vodička, coby autor sice cestující, ale domácí, a Jan Jůn, který žije ve Velké Británii a přispívá jak do rozhlasového vysílání, tak do novin.

Podrobnosti o autorech se lze dočíst v připojených krátkých medailoncích.

Z předkládaného je patrná jedna věc, kterou si nemohu odpustit poznamenat: začínají se profilovat komentátorky. Sice pomalu, ale jistě. V našem vzorku je zastupují Jana Bendová a Martina Riebauerová. Konec konců i pohled do novin a časopisů nebo poslech rozhlasu napovídá, že komentování není jen mužskou doménou. A to je zajímavý posun.

Barbora Osvaldová

Úvodem by tedy bylo záhodno komentář obecněji definovat. Jako u mnoha jiných novinářských obsahů je původ názvu latinský. Respektive ještě dříve řecký ve významu pozoruhodnost, memoár, výklad textu. Slovo *commentarius* znamenalo zápisky, vysvětlivky, záznamy, poznámky a někdy bylo chápáno i ve smyslu deník. Komentář je v našem pojetí typ článku, je to útvar nebo mediální obsah, kde uvádíme tezi, argumentaci a závěry. Článek (a tedy i komentář) je specifický žánr, ať už si publikum myslí cokoliv. A ono si myslí. Myslí si, že cokoli v novinách je buď zpráva – tedy text kratší, nebo článek – tedy text delší. Jako článek je vnímána reportáž stejně jako fejeton nebo recenze. Ale to je omyl.

Jak už řečeno, v tištěné podobě je v našich končinách komentář chápán jako druh publicistického článku, což ovšem neznamená, že by v jiných končinách nemohl být chápán i jinak. Například v americké oblasti, kde je pojetí žánrů poněkud volnější, se stírá rozdíl mezi úvodníkem (editorialem), komentářem nebo sloupkem. Francouzská nebo německá tradice je naopak striktnější.¹

Po počátečním období, kdy v novinách převládaly informace, měli autoři potřebu vysvětlit zprávy, události nebo myšlenky, analyzovat je, nechtěli se spokojit jen s konstatováním, ale chtěli k událostem cosi dodat, poznamenat, přidat

¹ OSVALDOVÁ, Barbora, NĚMCOVÁ TEJKALOVÁ, Alice. *Žurnalistika v informační společnosti – digitalizace a internetizace žurnalistiky: proměny a perspektivy žurnalistiky v epoše digitálních médií aneb nová média teoreticky i prakticky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009. s. 105n.

hodnocení. A také nutit čtenáře k přemýšlení, a jak bychom řekli dnes – mít vliv na veřejné mínění.

Proto komentář vychází z věcí, které jsou známé, buď obecně, anebo se v médiích čerstvě objevily ve zpravodajských rubrikách či vysílání. Komentátor přidává svůj subjektivní pohled, vychází z vlastní zkušenosti a na rozdíl od zprávy má možnost rozmáchnout se i v kompozici a využít i malebnějšího jazyka. Odtud také pramení možné použití ich formy nebo první osoby množného čísla. To ovšem neznamená, že místo informací komentátor zachycuje dojmy. Neměl by. Tady je hranice výkřiků k tématu a opravdových znalostí. Právě tzv. zdrojování (uvádění přesných odkazů k faktům) je poznávací znamení správného komentáře, aby nebyl jen exhibicí pisatele. Výsledný text by měl odhalovat souvislosti, příčiny a východiska, předznamenat možný vývoj. Nejde o emoce, ale o racio. Proto bývají autoři tohoto žánru specialisty na určitou oblast, ať už je to politika domácí, zahraniční, ekonomie, zdravotnictví nebo sport (podle praxe našich médií jsou to ale více pocitové poznámky či glosy) a někdy také kultura (kde ovšem převládá spíš recenze a kritika).

Jenom delší znalost zkoumaného teritoria a také okruhu recipientů dovoluje vyrůst skutečné novinářské osobnosti. Zjednodušeně řečeno, jeden komentář asi dokáže napsat každý průměrně nadaný autor, ale stát se komentátorem nebo komentátkou z profese vyžaduje vlastní podrobný archiv (písemný a dnes už víc v elektronické podobě), pravidelné sledování oblasti, hojné kontakty, na které se lze obrátit, a odborné zázemí. Současný komentář může používat statistických údajů a dokládat tvrzení např. grafy nebo infografikou; jeho specifikum je však v nápadu, zajímavém úhlu pohledu, použití ironie, sarkasmu a někdy dokonce pointy. Ostatně několik autorů a autorek v monografii zdůrazňuje, že komentování není tak snadné, jak na první pohled vypadá.

Český komentář je od svého vzniku v 19. století polemický a satirický, což bylo dáno postavením tisku v rámci Rakouska a později Rakousko-Uherska. Už Havlíček-Borovský se snažil o jazykovou nápaditost, která měla blízko k vyjadřování srozumitelnému a bohatému. A překonávání záliby v ozdobnosti psaní pokračovalo. V jazyce zdomácněla nová slova, běžná v městském prostředí, a užívalo se i hovorových prostředků, stručnosti a přehlednosti.²

Velký rozmach novin v šedesátých letech (19. století – pozn. autorky) vytvořil podmínky k tomu, aby vedle dosud obvyklých prozaických útvarů, jako

² *Dějiny české literatury III.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1961, s. 78n.

*byly povídky nebo romány, vznikly nové svěbytné formy, psané se zřetelem ke všem zvláštnostem denního tisku a zdůrazňující zejména bezprostřední vztah ke skutečnosti a k čtenářům.*³

Abychom jmenovali i další autory, uvedme například Emanuela Arnolda, Josefa Kajetána Tyla, Karla Sabinu, Jana Neruda a později Tomáše G. Masaryka, Josefa a Karla Čapka, Ferdinanda Peroutku. Tady opět doporučujeme připojenou Vybranou literaturu k tématu, kde je možné si přečíst, jak různí autoři z někdy i protilehlých politických stran a hnutí materiály koncipovali.

Samostatnou kapitolu psal žánr mimo území České, Československé a pak zase České republiky.⁴ Po období let 1918–1938, kdy komentáře zastávaly politický názor různých parlamentních i neparlamentních stran a různých listů, přišlo období první vynucené emigrace. Se svým hodnocením se ozýval rozhlas z Londýna, kde působili Eduard Beneš, Jan Masaryk nebo Pavel Tigrid. *Volá Londýn* jako vysílání BBC zahájilo 8. září 1938 a Jan Masaryk zde mívá pravidelný středeční komentář. Později se relace ještě rozšířily a komentování přešlo v každodenní. Z moskevského exilu vysílali Gustav Bareš, Klement Gottwald, Jan Šverma a další, z USA na Hlasu Ameriky Jiří Voskovec a Jan Werich.⁵

Po druhé světové válce s návratem novinářů, kteří přežili koncentrační tábory (a bohužel jich nebylo mnoho) nebo se vraceli ze zahraničí, pokračovala éra komentářů polemických. A nejen v tisku. Pravidelné byly například rozhlasové komentáře Emila Františka Buriana.

Mezníkem se ovšem stal únor 1948. Výrazní autoři, jako byl Peroutka nebo Tigrid, znovu odcházejí do emigrace a ti, kteří zůstali, se buď odmlčeli, přizpůsobili, nebo začali psát materiály jiné. Kvalitní komentáře tak bylo možné slyšet především ze zahraničních rozhlasů. Kdo zažil, ví, že zvuk se vzdaloval a přibližoval podle toho, jak (kde) byla rušička silná.

Milan Schulz uvádí: *Radio Free Europe RFE (po anglicku: ár-ef-í) začalo vysílat 1. května 1951 velmi jednoduchým několikahodinovým programem v české a slovenské řeči. Vysílačky nebyly tehdy moc účinné a pražský režim začal signál velmi brzy rušit oním posléze dobře známým, jakoby sirénovým ječením. Ředitelem československého vysílání se stal Ferdinand Peroutka, slavný prvorepublikový publicista, tehdy ovšem sídlím v New Yorku. Mnichovskou*

³ *Dějiny české literatury III.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1961, s. 82n.

⁴ Aby nebylo mýlky, jde o rozhlasové vysílání po rozdělení Československa.

⁵ Podrobněji k historii žurnalistiky viz KONČELÍK, Jakub, VEČERA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století.* Praha: Portál 2010.